

ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ У РАЗІ ЗАМІНИ ЗАХИСНИКА: ПОГЛЯД ККС ВС

Гловюк Ірина Василівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Інституту права
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Стаття 290 КПК України прямо передбачила обов'язок сторони захисту надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді, юридичним фактом для настання якого є запит прокурора. Скерування цього запиту ніяк не впливає на строк досудового розслідування, на що вказав ВС [1], утім, невиконання цього обов'язку (крім невідкриття матеріалів, які можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення), тягне за собою кримінально-процесуальну санкцію за ч. 12 КПК України. При цьому позицією ВС, хоча і трохи в іншому змістовному контексті, є те, мають бути відомості не просто про існування у матеріалах запиту прокурора, а про його реальне скерування [2].

У контексті відкриття матеріалів стороною захисту важливою є постанова ККС ВС від 15 лютого 2023 року, справа № 522/24499/15-к, яка торкається питань відкриття у разі заміни захисника. Обставини ситуації такі: під час судового розгляду в суді першої інстанції захисником ОСОБА_19 було заявлено клопотання про долучення до матеріалів кримінального провадження висновку судово-медичної комісійної експертизи № 6-2015/з від 06 листопада 2015 року, проведеної за ініціативи сторони захисту. Суд, з'ясувавши думки учасників судового розгляду, надав час прокурору для ознайомлення з висновком даної експертизи, у судовому засіданні оголошено перерву, після чого прокурор подав клопотання про визнання цього доказу недопустимим з огляду на невідкриття сторони обвинувачення в порядку ст. 290 КПК України. В наступному судовому засіданні

02 липня 2020 року суд ухвалив рішення про долучення до матеріалів провадження цього висновку. Клопотання про проведення експертизи трупа було заявлене захисником ОСОБА_20 та ним же одержано висновок. Однак висновок зазначеної експертизи був долучений до матеріалів провадження в судовому засіданні захисником ОСОБА_19, яка здійснювала захист вже на стадії судового розгляду і не брала участі у якості захисника під час досудового розслідування [3].

Суд не визнав порушення ст. 290 КПК України, навівши такі аргументи:

- наявність доказу у захисника не завжди вказує на поінформованість особи, в інтересах якої вона діє, про існування такого доказу та належну і кваліфіковану правову допомогу. А ненадання захисником доказу, який в тому числі може вказувати на невинуватість особи, порушує право особи на справедливий судовий розгляд;

- захисник ОСОБА_19, у розпорядженні якої не було висновку експертизи № 6-2015/з від 06 листопада 2015 року, відкрила його прокурору під час розгляду справи у суді першої інстанції [3].

З таким підходом ККС ВС слід повністю погодитись, виходячи також з того, що захисник є самостійним учасником кримінального провадження, має виходити з переваги інтересів клієнта, і при заміні захисника новий захисник обговорює з клієнтом стратегію та тактику захисту, як саме він її бачить (незалежно від позиції захисника, який раніше брав участь у провадженні). Новий захисник не залежить від позиції та процесуальної поведінки захисника, який раніше брав участь у провадженні.

З постанови ККС ВС не видно, чому захисник, який отримав висновок, не відкрив його раніше, але це можна пояснити і тим, що ч. 6 ст. 290 КПК України не зобов'язує сторону захисту відкривати саме висновок експерта. Відмітимо, що О.В. Малаховою доведено, що суд не має права відмовляти стороні захисту в дослідженні висновку експерта з тієї підстави, що інформація про висновок експерта не була відкрита в порядку ст. 290 КПК України [4, с. 11] та що законодавець не зобов'язав сторону захисту надавати доступ до висновку експерта [4, с. 131]. Крім того, обгрунтовано, що покладення обов'язку на сторону захисту відкривати перелік свідків, висновок експерта недопустиме і на основі аналогії закону [5, с. 244].

Не видно з постанови ККС ВС і дат та обставин отримання висновку новим захисником. У вирокі ж зазначено, що адвокат ОСОБА_10 здійснює захист обвинуваченого з 17.05.2017, відповідно на час виконання вимог ст. 290 КПК України у її розпорядженні не було вищевказаного висновку експерта. Процесуальні документи, які не було відкриті стороні в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України,

оскільки їх не було у розпорядженні сторони, можуть бути відкриті іншій стороні і під час розгляду справи у суді першої інстанції [6]. При цьому прокурор наголошував про визнання недопустимим доказом цей висновок експерта від 06.11.2015 на підставі того, що висновок експерта отримано адвокатом ОСОБА_46 09.11.2015 до виконання вимог ст. 290 КК України, що виключає використання вказаного висновку в якості допустимого доказу [6].

Утім, не буде справедливим, якщо саме на клієнта покладатимуться кримінально-процесуальні наслідки помилок або недоліків у наданні професійної правничої допомоги захисником.

Крім того, якщо у розпорядженні нового захисника та клієнта не було цього висновку, то він однозначно є «додатковими матеріалами» у розумінні ч. 11 ст. 290 КПК України. Тим більше, що, на відміну від сторони обвинувачення, для сторони захистувимоги статті 290 КПК не перешкоджають шукати і надавати суду докази після закінчення досудового розслідування, у тому числі під час розгляду справи в суді першої інстанції [7].

Таким чином, у дослідженій ситуації ККС ВС дотримався загальної справедливості судового розгляду у контексті визнання допустим висновку експерта захисту, не відкритого захисником до його заміни. Хоча ККС ВС і не використав доктринальні напрацювання щодо відсутності обов'язку відкриття висновку експерта стороною захисту, утім, наведені у постанові аргументи цілком відображають специфіку функції захисту та діяльності адвоката-захисника.

Література:

1. Постанова ОП ККС ВС від 11 вересня 2023 року, справа № 711/8244/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113536395>
2. Постанова ККС ВС від 21 вересня 2021 року, справа №756/6018/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99861315>
3. Постанова ККС ВС від 15 лютого 2023 року, справа № 522/24499/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109075171>
4. Малахова О.В. Реалізація інституту сприяння захисту у кримінально-процесуальному доказуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2016. 213 с.
5. Глов'юк І. В. Проблемні питання застосування статті 290 КПК України у діяльності сторони захисту: практика ККС ВС. Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.). Одеса : Гельветика, 2020. Т. 3. С. 243–246.
6. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 17 грудня 2020 року, справа № 522/24499/15-К. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93721025>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-83>

ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ В УКРАЇНІ

Даценко Людмила Євгенівна
*старший викладач кафедри фундаментальних
і галузевих юридичних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Відомо, що з давніх часів для розслідування злочинів та встановлення особи правопорушника застосовувався певний арсенал криміналістичних знань, а також, як засіб доказування, судова експертиза. Та активного і системного використання ці знання набувають з середини – кінця ХІХ ст. Саме у цей період відбувається консолідація криміналістичних знань і виникає нова наука-криміналістика, до предмету якої відносяться: розробка і вдосконалення засобів кримінальної реєстрації та розшуку злочинців; розробка наукових методів дослідження речових доказів; розробка і систематизація прийомів і методів організації й планування розслідування злочинів, прийомів і методів виявлення, фіксації й використання доказів.

На сьогодні дуже складно уявити становлення криміналістичних експертиз в Україні та етапи розвитку криміналістики в цілому без дослідження історичних періодів формування криміналістичних експертиз. Досліджуючи феномен злочинності, дізнаєшся, що це складна діяльність пізнання, яка поєднує не тільки емпіричні дослідження, але й конкретні пізнання із різних галузей науки, техніки, мистецтва. Ця обставина зобов'язувала ще задовго до виникнення криміналістики і криміналістичних експертиз для розслідування злочинів запрошувати «фахівців», що розумілись на тій чи іншій справі, які допомагали з'ясувати обставини, що поставали в процесі розслідування, для подальшого встановлення істини у справі.

Розробка та систематизація засобів і методів збору доказів, організації і планування розслідування злочинів пов'язані з ім'ям